

ОБЈАШЊЕЊЕ НЕПОЗНАТИХ ПОЈМОВА - ИСТОРИЈА

А

АУТОНОМИЈА – самоуправа, одређени степен унутрашње самосталности (аутономна област има право да самостално одлучује о унутрашњој политици али не и о спољној политици своје државе; аутономна област није самостална држава и налази се у оквиру друге државе – пр. Србија у оквиру Турске од 1830. до 1878. године)

АГРАРНА РЕФОРМА у СФРЈ – дељење земље великих поседника сељацима безземљашима или онима са мало земље

АМАНДМАН – предлог за измену неког законског текста, при чему се првобитни текст не дира, већ се нови текст додаје на крају прописа на који се односи.

АНЕКСИЈА – присаједињење, припајање, придруживање (пр. Анексија Босне и Херцеговине 1908.). сличан термин је и АНШЛУС што такоже значи присаједињење и припајање (пр. аншлус Аустрије 1838.)

АНЕКСИОНА КРИЗА – међународни односи у европи изазвани анексијом Босне и Херцеговине 1908. године

АНТИСЕМИТИЗАМ – непријатељски став, мржња према Јеврејима, Семитима

АУСТРОФИЛСТВО – пријатељско расположење према Аустроугарској (сл. појмови: русофилство, германофилство, англофилство, франкофил – пријатељско расположење према одређеним државама)

АБДИКАЦИЈА – одрицање од престола или неког високог политичког положаја на сопствену иницијативу

АГИТАЦИЈА – напор који се улаже да се освоји подршка народа за неку политички идеју, странку, политику, промену и сл.

АПСТРАКТНО – постоји само у мислима, замишљено, измишљено

АТЕНТАТ – убиство неке истакнуте личности или владара које је организовано (ПОКУШАЈ АТЕНТАТА – неуспело убиство)

АТЛАНТСКА ПОВЕЉА – документ у коме је написано да ће свим народима и државама бити враћене насилно одузете слобода и независност. Истовремено, гарантовано им је право на самоопредељење, могућност да сами одлучују о будућем уређењу својих држава. Потписали су је Винстон Черчил и Френклин Рузвелт 1941. године у току Другог светског рата.

АУТОРИТАРНА ВЛАДАВИНА(аутократска владавина, апсолутистичка) – облик владавине где су поданици потпуно потчињене владару; неограничена владавина владара; самовлашће.

АРБИТРАЖА – радња којом завађене стране, државе ревају спор помоћу комисије у којој су осим представника завађених страна и неутрални делегати

АРИЈЕВЦИ – припадници „више“ беле расе

АСИМИЛАЦИЈА – стапање једног народа у други прихватањем његовог језика, обичаја и културе)

АСПИРАЦИЈА – чврста решеност да се нешто добије или постигне

Б

БАЛКАНСКИ ПАКТ- савез Краљевине Југославије, Грчке, Турске и Румуније настао 1934. Савез је настао из страха од јачања Италије и Немачке а имао је подршку Француске и Велике Британије

БАЛИСТИЧКЕ РАКЕТЕ – ракете великог донета које носе нуклеарну бојеву главу

БАНОВИНА – покрајина којом управља бан

БЕЛОГАРДЕЈЦИ – присталице царизма у Русији и противници бољшевика у грађанском рату

БЕРЗА – организовано тржиште на ком се по посебним правилима тргује новцем, вредносним папирима, робом и услугама.

„БОЛЕСНИК НА БОСФОРУ“ – термин који се користи за Турско царство у периоду од друге половине 18. века па све до Првог светског рата

БУЏЕТ – приходи и расходи државе или неке установе

БОЉШЕВИЦИ – руски комунисти

БОЈКОТ – неизлазак на изборе ради постизања неког политичког циља или непризнавања регуларности избора

БРИГАДА – ВОЈНА ЈЕДИНИЦА САСТАВЉЕНА ОД 1500 ДО 5000 ВОЈНИКА

БРАТСТВО И ЈЕДНИСТВО – државна политика у комунистичкој Југославији која је настојала да изједначи све грађане земље без обзира на то из које су националне средине долазили –пропагира јединство свих становника Југославије

В

ВАЈМАРКА РЕПУБЛИКА – Немачка република добила име по граду Вајмару, где је 1919. проглашен устав – Вајмарски устав

ВАРШАВСКИ ПАКТ – створен је као одговор на приступање Западне немачке НАТО пакту. Чланице савеза су биле СССР и остале тада комунистичке земље (осим Југославије). Пакт се распао 1991. са распадом СССР-а.

ВАЛУТА – новчана јединица неке земље (сл. МОНЕТА – новац једне државе)

ВЕТО – право државе или појединца да спречи доношење одређене одлуке

ВЕЛИКЕ СИЛЕ –Државе које су у 19. веку и почетком 20. века утицале на међународне односе и политику имајући у виду да су контролисале велики број територија у свету (Велика Британија, Француска, Аустрија – Аустро Угарска, Пруска – Немачка, Русија, Италија (од уједињења, најмања и са најмањим утицајем међу њима). Равнотежа између ових држава је била основни предуслов за одржавање мира.

ВЕЛЕИЗДАЈА – дело усмерено против сигурности неке државе

ВМРО – револуционарна македонско -бугарска организација која се борила за прикључење Македоније Бугарској, користећи методе тероризма. Терористичка организација која је деловала на тлу Македоније и залагала се за издвајање Македоније из Југославије

ВЕРМАХТ – назив за немачку војску током Другог светског рата

Г

ГАСНЕ КОМОРЕ – просторије за ликвидацију људи, углавном прерушене у просторије за туширање, у које су нацисти, када их напуне људима, убацивали отровне гасове

ГВОЗДЕНА ЗАВЕСА – термин који је први употребио Винстон Черчил непосредно после другог светског рата како би нагласио непремостиве супротности између источних земаља окупљених око СССР и капиталистичких и демократских земаља Западне Европе. Према његовом схватању она је делила слободан, демократски и капиталистички свет од неслободног комунистичког.

ГЕТО – део града у ком су изоловани припадници друге вере или нације

ГЕРИЛСКИ ОДРЕДИ – или партизански одреди; јединице које ратују против непријатеља на окупираној територији.

ГЕРИЛСКА БОРБА – борба у којој се избегавају велике и одлучујуће битке; војска стално мења локацију како би избегла велике сукобе

ГЕНОЦИД - ратни злочини над неким народом или делом народа почињен ради уништења или протеривања са одређене територије

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА – политичко, економско и културн повезивање држава на свим континентима и њихова међузависност

ГОЛГОТА – страдање

ГРАЂАНСКИ РАТ – сукоб у оквиру једне државе између две политичке, верске или националне групе

ГУЛАГ – скраћеница од Главна управа за логоре и колоније поправног рада; у свакодневном животу је постала синоним за логор

Д

ДРЖАВНИ УДАР – (ПРЕВРАТ) – насилно нарушавање уставног уређења земље; насилно преузимање земље (пр. Мајски преврат или државни удари краља Александра Обреновића – преузимање власти или укидање устава

ДИВЕРЗИЈА – мањи оружани напад у непријатењској позадини ради онеспособљавања комуникације

ДИКТАТУРА – неограничена власт једне особе или групе људи у држави која се ослања на силу

ДИКТАТУРА ПРОЛЕТАРИЈАТА – неограничена власт радничке класе (пролетаријат – радници)

ДИПЛОМАТИЈА – званично посредовање у међународним односима

ДЕНАЦИОНАЛИЗОВАЊЕ – гашење народних специфичности, особина

ДЕНЕЦИФИКАЦИЈА – уклањање нациста из јавног живота, искорењивање трагова нацизма у свести људи, симболима и идеологијом Немачке после 1945. године.

ДИСКРИМИНАЦИЈА – оспоравање права појединцима или етничкој групи

ДИВИЗИЈА – ВОЈНА ЈЕДИНИЦА КОЈА СЕ САСТОЈИ ОД 3 Д4 БРИГАДЕ

ДЕСАНТ – искрцавање војске на непријатељску територију (ваздушним или воденим путем пр. Десант на Дрвар - ваздух; Нормандија 1944 – вода)

ДЕЗЕРТЕР – војни бегунац

ДЕКРЕТ – писмена наредба која има законску моћ

ДЕПОРТАЦИЈА – насилно пресељење или премештање људи

ДЕФАНЗИВА – одбрана, стање у коме су војне јединице у стању одбране, евентуално повлачења

ДУАЛИСТИЧКО – двојно

ДЕКЛАРАЦИЈА – објава, свечана изјава

ДЕКОЛОНИЗАЦИЈА – процес ослобађања колонија и њихово претварање у самосталне државе. Често је праћено немирима и револуцијама јер се државе које су контролисале ове територије тешко мире са губицима .

ДЕТАНТ – политика попуштања напетости у односима две супесиле САД и СССР током хладног рата.

ДОКТРИНА – учење, наука

Ђ

Е

ЕВАКУАЦИЈА – премештање становништва или војске са угроженог подручја

ЕЛИТА – одабрани слој друштва који је интелектуално, друштвено бољи у односу на друге чланове у једном друштву.

ЕМАНЦИПАЦИЈА – ослобођење од било које зависности, стицање слободе у понашању, облачењу и слично

ЕМБАРГО – забрана испоруке одређене робе, намирница и ратне опреме

ЕТНИЧКИ – народни

ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈА – увођење електричне енергије

ЕТНИЧКО ЧИШЋЕЊЕ – је истребљење мањинског народа од стране већинског, затварањем, прогономили убиствима, ради стварања национално хомогених територија.

Ж

З

ЗАВЕРЕНИЧКО ПИТАЊЕ – питање које се односило на професионалну каријеру и будућност учесника Мајског преврата 1903. Речено је 1906. године пензионисањем и уклањањем из службе главних ученика тог догађаја.

ЗАДУЖБИНА – установа подигнута добровољним рилогом једне или више особа. Најчешће се подише због заштите угрожених лица или развоја просвете и културе.

ЗАДРУГА – удружење земљорадника у које се улагало имање, стока и машине. У комунистичком систему је основ пољопривредне политике која није дала добре резултате јер је спровођена мимо воље сељака.

ЗБЕГ – место где се много људи склања од опасности

И

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ – процес решавања територијалних промена на Балканском полуострва због ослобађања хришћана и муслимана на овом простору из Турског царства. Актуелно је од почетка 19. века па све до Балканских ратова и у њему активно учешће узимају велике европске државе покушавајући да остваре своје интересе на овом простору.

ВЕЛИКА ИСТОЧНА КРИЗА – период који је започео устанком у Босни и Херцеговини а завршио се Берлинским конгресом

ИЛЕГАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА, ИЛЕГАЛА – организација чији рад није дозвољен, рад у тајности (усташе, ВМРО, комунисти до Другог светског рата)

ИМПЕРИЈАЛИЗАМ – политика ширења контроле и утицаја над другим народима и државама

ИНВАЗИЈА – упад на непријатељску територију

ИНТЕРНАЦИЈА – стављање под војни или полицијски надзор, ограничавање слободе кретања

ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈА – увођење индустријске производње у привреду земље

ИНФОРМБИРО – међународно удружење комунистичких партија које је било под контролом СССР-а. Основао ју је Стаљин 1947. а распуштена је 1956. године.

ИНФОРМБИРООВЦИ – Чланови комунистичке партије Југославије који су били на совјетској страни у време сукоба са Информбироом.

ИНФЛАЦИЈА – нагли и велики пораст цена и обезвређивање новца

ИДЕОЛОГИЈА – систем идеја карактеристичан за одређену групу или странку

Ј

ЈАВНО МЊЕЊЕ – мишљење о неком значајном друштвеном питању које је раширено у јавности. Врло је подложно, променама, контроли и манипулацији а велику улогу у његовном формирању имају масовни медији (новине, ТВ, интернет)

К

КАПИТАЛИЗАМ – друштвено и економско уређење у ком су капитал и земља у приватном (личном) власништву. Роба, људски рад, машине и сировине се слободно размењују на тржишту а зарада припада власницима капитала – капиталистима.

КАРАНТИН – изолација оболелих од заразних болести

КАПИТУЛАЦИЈА – прекид ратовања и предаја под условима које је наметнуо победник

„КАЋУША“ – вишецевни лансер ракета (посебно значајно за Курску битку и Стаљинградску битку)

КАПЛАР – најнижи војнички чин

КОНЗЕРВАТИЗАМ – политичка идеологија 19. века заснована на привршености старом начину живота и старим вредностима који су конзервативни (застарели). Заснована је на привршености владару и цркви. Поштују се стара начела и закони као и постојећи облици власти.

КЛЕРИКАЛИЗАМ – идеологија по којој црква, религија, верске заједнице треба да имају велики утицај у управљању државе.

КОНФЕСИОНАЛАН – верски

КОРПУС – већа јединица астављена од више родова војске

КОМУНИЗАМ – облик диктатуре под влашћу Комунистичке партије утемељен на власништву државе над средствима за производњу и владавину једне странке у друштву.

КОМИТА – припадник мањих оружаних група који се бори против власти или државе на одређеној територији

КОНВЕНЦИЈА – међународни споразум који уређује правила понашања међу државама потписницима

КОНЗУЛАТИ – врста дипломатских представништва у страним земљама

КОАЛИЦИЈА – савез странака, савез држава (пр. савез две странке које заједно формирају владу – коалициона влада)

КОМПРОМИС – сагласност постигнута узајамним уступцима

КОЛОНИЈАЛИЗАМ – претварање територија насељених другим народима у колоније

КОМЕСАР – политички руководиоци у комунистичком друштву, министри

КОНФЛИКТАН – склон сукобу, сукобљен

КОНСОЛИДОВАТИ – учврстити, средити (пр. консолидовање војске – средити стање у војсци)

КОНСТИТУИСАТИ – основати, саставити

КОНСТИТУТИВАН – основни, саставни

КОНФЕДЕРАТИВНО – савезно, савез држава- конфедерација

КОЛОНИЗАЦИЈА – насељавање ненасељеног или ретко насељеног краја

КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА – удруживање виш засебних пољопривредних домаћинстава у велика домаћинства социјалистичког типа

КОНКОРДАТ – споразам једне земље са атиканом, у ком се утврђују права католика и њихових свештеника у тој земљи

КОНФЕДЕРАЛНО ДРЖАВНО УРЕЂЕЊЕ – савез држава

КОНЦЕНТРАЦИОНИ ЛОГОР – врста затвора за цивиле, политичке противнике, припаднике појединих нација или верских група

КОНВОЈ – ратна формација у којој су бродовима или неким другим превозним средством допремане намирнице или ратнаопрема.

КУБИЗАМ – уметнички правац у модерној уметности, карактеристичан по свођењу неправилних природних облика на правилне геометријске облике

КУЛТ ЛИЧНОСТИ / култ вође – пропагандно средство којим се у тоталитарним државама вођа описује као херојска личности налик Богу. Он је извор политичке мудрости, непогрешиви браниоц националног интереса, сваки облик критике сматран је издајом.

Л

ЛИБЕРАЛИЗАМ – идеја нове грађанске класе заснована на поштовању права свих појединаца, ширењу и поштовању права гласа, слободе трговине, права приватне својине

ЛИКВИДИРАТИ – убити

„ЛЕПА ЕПОХА „ – период од француско-пруског рата 1870. па све до Првог светског рата. За овај период је карактеристичан велики напредак културе, науке и уметности.

ЛЕВИЧАРИ – присталице социјалистичких идеја

ЛОГОРИ И ЛОГОРИ СМРТИ – логори су места у која су Немаци и њихови савезници слали цивилне и ратне заробљенике. Могли су бити заробљенички (за војне заробљенике) и концентрациони у којима су заробљеници радна снага а најчешће су системски убијани. Постојали су и радни логори који су обезбеђивали радну снагу.

Љ

М

МАРКСИЗАМ – политичка идеологија која заступа идеје у којима радници треба да контролишу власт.

МАЖИНО ЛИНИЈА – француска одбрамбена линија дуж границе са Немачком која се састојала од бетонских утврђења, тенковских препрека, митраљеских гнезда и других видова одбране. Французи су је направили да би спречили напад Немачке на Француску у Другом светском рату. Хитлер ју је заобишао и напао Француску преко територије Холандије и Белгије које је претходно заузео.

МАНИР – понашање, држање

МАЂАРИЗАЦИЈА – прелазак у мађарску нацију насилним или мирним путем /германизација – прелазак у немачку нацију насилним или мирним путем (сл. Словенизација, романизација, хеленизација, похрваћивање

МАЛА АНТАНТА – савез Краљевине СХС, Чехословачка и Румуније настао 1920. и 1921. због заједничког страха од повратка династије Хабзбург и обнове Аустроугарске монархије. Савез је имао подршку Француске.

МАРШАЛ – врховни заповедник војних снага

МЕМОРАНДУМ – документ у ком се износе захтеви, а такође и дипломатска нота и подсетник

МИЛИТАРИЗАМ – идеологија која у први план ставља војну силу као средство за решавање унутрашњих и спољнополитичких проблема, а војску изнад демократских установа

МИРОЉУБИВА КОЕГЗИСТЕНЦИЈА – политика која се заснива на мирољубивом суживоту и сарадњи земаља различитог друштвеног и политичкг уређења

МОБИЛИЗАЦИЈА – стављање војске у ратно стање / организовање цивилних мушкараца у војску

МОНАРХИЈА – државно уређење у ком владар (монарх) предводи земљу. Монархија може бити: сталешка, апсолутистичка, уставна, парламентарна.

МОНОПОЛ – искључиво право трговања неком врстом робе

МУФТИЈА – исламски врховни свештеник и судија

МУЊЕВИТИ РАТ – изненадна стратегија напада на неку земљу или неку територију, чему су прибегавали немачки генерали у Другом светском рату. Нем. Блицкриг

Н

НАТО ПАКТ – (Северноатлански пакт) створен је од стране САД као одбрамбени војни савез чији је циљ био одбрана од комунизма.

НАЦИОНАЛИЗАМ – идеологија заступљена посебно на територијама где један народ живи у више држава или нема своју националну државу (пр. Италијани до уједињења, Срби јер живе на простору АУ и Турског царства и сл.); љубав према сопственој нацији

НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ – особеност неког народа – језик, култура, традиција

НАРОДНИ СУВЕРЕНИТЕТ – народна независност, слобода у политичком деловању

НАМЕСНИШТВО – тело које у монархијама привремено врши власт док владар не ступи на престо; формира се кад владар умре, абдицира или када је наследник престола малолетан

НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА – прелазак имовине из приватног власништва у државно, најчешће мимо воље првобитних власника

НЕПРИКОСНОВЕН – неповредив, неограничен

НУКЛЕАРНО ОРУЖЈЕ – оружје засновано на законима физике које је примењено на крају Другог светског рата. Употребљено је само 1945. године у Јапану. Причињава страшна разарања и уништења људи, природе и имовине. Радијација која се тада испушта убија одмах али и годинама након само коришћења оружја.

НУКЛЕАРНИ РАТ – рат у ком се користи атомско оружје.

Њ

О

ОБЗНАНА - објава

ОПОЗИЦИЈА – политичке странке или група људи које нису на власти у некој држави али поседују као политички чинилац и учествују у раду народне скупштине (најчешће указују странкама на власти на негативности у њиховом вољењу државе)

ОПШТЕ ПРАВО ГЛАСА – сви грађани имају активно бирачко право (да бирају представнике у народној скупштини) и пасивно бирачко право (да буду бирани од стране других за учешће у народној скупштини)

ОКУПАЦИЈА – заузимање туђе територије (улазак војске и државних органа на тужу територију); та територија не мора да буде саставни део државе чија војска и чиновници су на њој (окупација БиХ, окупација Србије од стране Немаца у Другом светском рату)

ОКТРОИСАНИ УСТАВ – види УСТАВ

ОРЈЕНТАЛНИ – источни, источњачки

П

ПАРЛАМЕНТАРНА ДЕМОКРАТИЈА – Облик државног уређења у ком законодавну власт има народна скупштина тј. Парламент. Парламент је састављен од посланика које је изабрао народ гласањем. Извршна власт – влада- је одговорна парламенту; власт је подељена на законодавну, извршну и судску; сл. – парламентаризам

ПАКТ – савез, споразум

ПАСИВАН ОТПОР – отпор мирним средствима

ПАРТИЗАНИ – Народноослободилачки покрет, НОП, касније Народноослободилачка војска Југославије, НОВЈ

ПАТЕНТИРАТИ – пронаћи, изумети и тиме стећи право искључиво право на примену неког проналаска

ПЕРЕСТРОЈКА / ПРЕСТРОЈАВАЊЕ – политика привредних реформи Михаила Горбачова , последњег председника СССР

ПЛЕНУМ – састанак највиших руководиоца Савеза комуниста Југославије

ПОЗИТИВИЗАМ – правац у филозофији који предност даје ономе што се може искуством сазнати и проверити

ПОЛИТИЧКА ПАРТИЈА – СТРАНКА – организација у којој се окупљају људи са истом политичком идеологијом а циљ им је преузимање власти у некој земљи.

ПРЕТЕНЗИЈА –полагање права на нешто (пр. претензија на неку територију)

ПРЕТЕНДЕНТ – особа која полаже право на нешто (пр. претендент на престо – особа полаже право на престо неке државе)

ПРЕВРАТ – промена, најчешће догађај којим долази до промене на престолу (пр. Мајски преврат)

ПРОПАГАТОР – особа која шири неку идеју у народу

ПРОПАГАНДА – облик друштвене комуникације којим се жели постићи промена у мишљењу, ставовима, понашању и акцијама појединаца или група како би се придобили за одређене идеје и акције.

ПРОТЕКТОРАТ – покровитељство, међународна заштита

ПРОЛЕТЕР - радник

ПРОФАШИСТИЧКИ – наклоњен идеологији фашизма

ПРАВО НА САМООПРЕДЕЉЕЊЕ – право народа да сами одреде своју судбину (да ли ће остати у границама државе неког другог народа, створити посебну државу или се припојити некој трећој).

ПРИВРЕМЕНО НАРОДНО ПРЕДСТАВНИШТВО - привремена и прелазна скупштина до избора посланика за редовну скупштину. Сачињавали су је представници свих крајева Краљевине СХС.

ПРАШКО ПРОЛЕЋЕ 1968. – Покушај реформистичког покрета у Чехословачкој под вођством Александра Дубчека. Власти СССР-а нису прихватили ове реформе и 1968. су ушли и окупирали Чехословачку са војском и тенковима те довели на власт „прихватљиве“ комунисте.

ПРОТОКОЛ – уговор између држава, споразум

ПРОТЕКТОРАТ – однос зависности између две државе у коме је слабија узета под заштиту јаче, а у ствари је окупирана.

Р

РАДИКАЛИЗАМ – политичка идеологија у којој се захтева политичка једнакост, опште право гласа и значајне политичке реформе и корениту промену друштва.

Радар – справа која на великим даљинама препознаје правац кретања, одстојање и висину неког објекта

РАСИЗАМ – учење засновано на теорији о подели на више и ниже расе (бела раса као супериорнија у односу на црну и слично)

РАЦИЈА – полицијска акција, масовна казнена полицијска потера

РАЗВОЈАЧЕЊЕ – отпуштање војника , укидање војне обавезе

РАТНА ОДШТЕТА – обавеза поражене државе да надокнади штету победницама

РАЦИОНАЛИЗАЦИЈА – организација неке делатности са циљем максималног учинка са минималним трошковима

РЕПУБЛИКА – државно уређење у ком народ има власт у државни, непосредно или преко последника (народна скупштина)

РЕЗОЛУЦИЈА – писмена одлука, закључак неког састанка, конгреса, седнице и слично у ком се износе закључци, гледишта, задаци.

РЕГЕНТ – онај који обавља владалачке дужности уместо краља (болест или старост владара, привремена спреченост владара да управља државом)

РЕГРУТ – војник који треба да прође војну обуку

РЕВИЗИЈА – измена, преправка, поновно разматрање

РЕВИЗНИСТИЧКЕ ДРЖАВЕ – државе које су за поновно разматрање одредби мира (најчешће државе губитнице у рату, незадовољне државе)

РЕИС – УЛ- УЛЕМА – титула врховног поглавара у исламској вероисповести

РЕЖИМ – власт

РЕФЕРЕНДУМ – одлучивање о неком важном питању путем гласања грађана (глас се са ДА или НЕ)

РУБНИ – погранични (рубни град – погранични град, град на граници)

РОВОВСКИ РАТ – статичан и исцрпљујући рат који се води из ископаних јарака (најчешће јер ниједна страна нема снаге да спроведе одлучујућу офанзиву)

С

САМОУПРАВЉАЊЕ – јединствен облик уређења карактеристичан за Југосавију 50-тих година, у коме је сва државна својина проглашена друштвеним власништвом. Радници су добили право да преко својих радничких савета управљају предузећима иако је комунистичка партија и даље имала сву контролу.

САБОТАЖА – рад у тајности чији је циљ да онемогући, ослаби или одужи остваривање непријатељских планова

СЕКУЛРАТИЗАЦИЈА – ослобођеност утицаја цркве и религије

СЕПАРАТИСТИ – особе које се залажу и боре за оцепљење дела државе или територије

СЕПАРАТНИ МИР – засебно склопљен мир једне од држава чланица савеза без обзира на остале (Пр. Брест Литовски мир март 1918. Немачка и Русија)

СЕРДАР – војни заповедник на одређеној територији; у Црној Гори племенски старешина; одговара чину генерала у српској војсци

СИНДИКАТ РАДНИКА – удружење радника чији је циљ побољшање услова рада у којима радници раде, повећање прихода и слично.

СОЦИЈАЛИЗАМ – идеологија радничке класе. Противе се личном приватном власништву и залажу за увођење заједничког власништва над фабрикама и капиталом.

СТАРА СРБИЈА – територија која обухвата Рашку, Косово, Метохију, Македонију

СТИПЕНДИСТИ – ученици које држава финансира (државни стипендисти) или неки богати појединац током њиховог школовања

СТАЉИНОВЕ ЧИСТКЕ – тајне и јавне ликвидације Стаљинових сарадника, партијских другова, неистомишљеника и свих људи за које је сматрао да угрожавају његову личност

СТАЉИНИЗАМ – спровођење Стаљинове политике уз стварање култа личности и наметање совјетске политике као једине исправне; спровођен је уз многобројне притиске на спољном и употребу тајне полиције на унутрашњем плану.

СУСПЕНДОВАТИ – склонити , укинути (пр. суспензија Устава – укидање Устава)

СУВЕРЕНО – самостално, независно владати или неком територијом или државом

СУВЕРЕНИТЕТ – врховна власт, потпуна државна независност

СУПЕРСИЛА – термин коришћен за САД и СССР, две највеће силе које су имале одлучујућу улогу у међународним односима после Другог светског рата.

Т

ТАЈНА КОНВЕНЦИЈА – докумен који је настао 1881. потписан између Србије и Аустроугарске у ком се краљ Милан Обеновић ослања на Аустроугарску у спољној политици али и у неким унутрашњим питањима.

ТОТАЛИТАРНА ДРЖАВА – држава која контролише све фазе живота својих поданика, чак и приватни и породични живот

ТРОШАРИНА – старији облик пореза на промет одређених артикала, нарочито оних широке потрошње

ТРЕЋИ РАЈХ – треће Немачко царство (пр. прво средњовековно, друго најстало 1871. године а треће је Хитлерово царство)

ТРОИМЕНИ НАРОД – назив којим се указује да Срби, Хрвати и Словенци имају заједничко порекло и то је била основа програма југословенског уједињења

ТРЖИШНА ПРИВРЕДА – слободна производња и трговина

ТРЕЋА ТЕХНОЛОШКА РЕВОЛУЦИЈА – промене у начину производње које су омогућиле нове технологије – компјутери, нови материјали, савремена открића у медицини и генетици

ТРШЋАНСКА КРИЗА / ТРШЋАНСКО ПИТАЊЕ – међународни спор Италије и Југославије око Трста и његове непосредне околине који је трајао од 1945. до 1954. Решен је тако што је Италији припао Трст и узан приморски појас око њега а Југославији већи део његове залеђине (данас словеначко приморје).

Ђ

У

УЛТИМАТУМ – крајњи услов чије неприхватање значи прекидање дипломатских односа и присилне мере (пр. повлачење посланика , објава рата)

УНИТАРНО - јединствено

УРБАНИЗАЦИЈА – промене које прате развој градова

УСТАВ – најважнији правни акт једне државе (кровни документ за све законске одредбе). Устав усваја посебна народна скупштина – УСТАВОТВОРНА СКУПШТИНА. Устав може бити и ОКТРОИСАНИ – устав подарен од стране владара (није прошао скупштинско одобравање већ је одобрен само од стране владара – пр. српски устав из 1901 или устав краља Александра Карађорђевића из 1931.)

УСТАВНА МОНАРХИЈА – монархија у којој постоји устав као најзначајнији правни акт. Не мора да буде и парламентарна односно устав може да буде октрисани (види изнад)

УСТАВОТВОРНА СКУПШТИНА – народна скупштина сазвана са циљем да се усвоји нови устав

УСТАШЕ – Хрватска организација основана 1929. са циљем да се оружаним путем избори за независну Хрватску. Ова идеологија је мешавина фашизма и хрватског утранационализма и у Краљевини СХС је сматрана терористичком организацијом. Током Другог светског рата уз подршку немачке и Италије формирали су Независну државу Хрватску чији је циљ. Између осталог и системско чишћење ове територије од Срба.

Ф

ФЕМИНИЗАМ – покрет који се бори за права жена, равноправност и право гласа жена

ФУЗИЈА – стапање, спајање предузећа, банака, политичких странака)

ФРАК – мушки капут пореклом из Енглеска

ФОНДАЦИЈА – установа која ради као задужбина (види задужбина)

ФРОН – ратиште

ФЕЛДМАРШАЛ – највиши чин у немачкој војсци

ФАТАЛАН – кобан

ФЕДЕРАЛНА ДРЖАВА – држава састављена од више засебних јединица које део своје власти преносе на заједничку владу (пр. СФРЈ); савезна држава (савез више држава које имају одређен степен самосталности пр. САД

ФОЛКСДОЈЧЕРИ – назив за Немце који су живели у Европи, а ван немачког говорног подрушја

Х

ХЕГЕМОНИЈА – вођство, врховно заповедништво

ХИПЕРПРОДУКЦИЈА – претерана производња робе, већа него што тржиште може да прими

ХИПЕРИНФЛАЦИЈА – пуштање у оптицај средстава за плаћање у знатно већем обиму него што је потребно; претерано штампање новчаница – смањена вредност новца

ХЛАДНИ РАТ- период у послератној историји (1949-1991) познат по сукобима између некадашњих савезника у Другом светском рату а који су били индиректни и политички (државе капиталистичког система против држава комунистичког система)

ХОЛОКАУСТ – организовани прогон и убијање Јевреја од стране Нациста

Ц

ЦИВИЛИЗАЦИЈА – привредни, друштвени и културни степен развијености и просвећености неког народа, државе или простора

ЦАРИНСКИ САВЕЗ – уговор којим се две државе међусобно ослобађају од наплаћивања царина за своје производе

ЦИЛИНДАР – високи мушки шешир од црне свиле у облику ваљка

ЦЕНТАЛИЗОВАНА ДРЖАВА – држава у којој је сва власт концентрисана у централној власти; држава којом се управља из једног центра (пр. Краљевина СХС)

ЦК СКЈ – Централни комитет Савеза комуниста Југославије – највиши руководећи орган Савеза комуниста Југославије

Ч

Џ

Ш